

נור ששכר

לע"נ מרן ראש הישיבה
הגאון הגדול רבי יששכר מאיר זצוק"ל
גליון קכ"ד פרשת תזריע תשע"ד

משנה שכר שכיר
ביאורים על הפרשה
מעובדים ממשנתו של רבינו

כפרת היום השמיני למילואים, וחטא נדב ואביהו (חלק ב')

שהבינו וידעו את דרגתם הרוממה, ולזאת היתה תשוקתם, לראות את ישראל מונהגים על ידם לתכלית השלימות של כלל ישראל¹.

ומכל מקום, אף אחר שיכיר האדם את מעלותיו, מכל מקום אין לו לאדם לקרבה אל המלאכה - אל מלאכת הקודש, בלא ציווי ה' וידיעת רצונו יתברך. וכן רואים אנו בכל מעשי מלאכת המשכן, שעל אף שנדבת לבם של עושי המלאכה נשאם לקרבה אל המלאכה לעשות אותה, מכל מקום לא עשו מאומה בלא ציווי של משה רבינו בשם ה', בהכירם בזאת שכל דעת וחכמה שניתן בהם לא ניתן אלא "לדעת לעשות את כל מלאכת עבודת הקדש ל כל א ש ר צו ה ה" (שמות לו א), ועם כל נשיאות הלב שהיתה בהם מכל מקום לא שינו במאומה ממה שצוה ה' את משה, ולכן נאמר בכל מעשה ומעשה במלאכת המשכן שעשו אותה בצלאל ועושי המלאכה "כאשר צוה ה'", שאין חפץ לה' אלא במעשה הנעשה בנשיאות לב, באופן הנרצה לפני ה', כאשר ציווה אותה.

...

ומעתה נבין עוד את לשון הפסוק אשר מורה שחטא נדב ואביהו היתה על שהקטירו אש זרה לפני ה' "אשר לא צוה אותם", שטעם נכבד היה למעשה זה שעשו, וכפי שמבואר בתו"כ:

"כיון שראו בני אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל, אמר לו נדב ואביהו, וכי יש לך אדם שמבשל תבשיל בלא אש, מיד נטלו אש זרה ונכנסו לבית קדשי הקדשים שנאמר ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהו איש מחתנו ויתנו בהם אש".

כאשר ראו נדב ואביהו שלא ירדה האש על המזבח, אף שכבר נשלמו כל מעשי הקרבנות כולם, חשו תיכף לבזיון הקדשים ולחילול ה' שהיה בזה שלא ירדה האש, שאין זה דרך ארץ "להביא תבשיל בלא אש" ולכן הלכו להביא אש למזבח, להציל מחילול הקודש. ואמנם כל זרות אותה האש לא היתה אלא מפני ש"לא צוה אתם" - שלא שמעו הלכה זו מפני משה רבינו, ואילו שאלו למשה היו למדים שזה עצמו הוא רצון ה' - שיהא אהרן בוש במעשיו ויתכפר לו על מעשה עגל (וכפי שנתבאר בחלק א' של מאמר זה), ועל כן לא ציווה ה' להביא אש. ועל אותה הבאה שהביאו אש מתוך "נשיאות לב" טהורה, על זאת נעשו.

ואילו לא הורו הלכה בפני משה רבם, והיו שואלים את משה רבינו ושומעים את דבר ה' ורצונו יתברך - לא היו מתים, וכפי שמבואר בגמ' בעירובין ש"לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן" שנשיאות לבם להביא אש זרה והוראת הלכה בפני משה רבינו הם גרמו למיתתם, והכל ענין אחד הוא.

...

"תני רבי שמעון לא מתו בניו של אהרן אלא על שנכנסו שתויי יין לאהל מועד" (ויק"ר יב א.ה).

באותה שעה שראו ישראל את ירידת האש על המזבח מיד - "וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם". באותה שעה עצמה שמחו נדב ואביהו אף הם, ונשאו כוס ישועות להודות לה' על כפרת עוונם של ישראל. וביאור הענין, כי נדב ואביהו אשר לא חטאו בעגל כלל, סברו כי ראוי עתה לגשת אל עבודת המזבח מתוך שמחה שלמה, על ידי שתיית יין המשמח, וזהו ענין "שנכנסו שתויי יין לאהל מועד" - מתוך מה ששמחו בישועת ה'.

אך הפגם בשתיית היין - שעל כן הוזהרו הכהנים מגשת אל העבודה אחר שתיה כזו - הוא מפני שאין לה' חפץ בהתלהבות והתרוממות הרוח בבחינה החיצונית מעין אותה שמחה הבאה לאדם מתוך שתיית היין, אלא בשמחה הפנימית שיש לעובד ה' בעבודתו, וכעין מה שאומרים אנו בהלל: "זה ה' קוינו

המשך בעמוד הבא

בחלקו הראשון של מאמר זה, נתבאר ענייני קרבנות היום השמיני למילואים - הוא ראש חודש ניסן. יום זה - אשר נטל עשר עטרות ובו ביום הוקם המשכן, בו ציווה משה רבינו לאהרן ואלהוה ולשבטי ישראל על עבודת קרבנות היום בלשון "זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו" - אשר יורה על סדר עבודה אשר ציווה ה' ביום זה, לגלות על ידי סדר עבודת קרבנות היום את הנקודה הפנימית שבבריאה, ועל ידי ביור בחינה פנימית זו במעשיהם יזכו לירידת האש והשראת השכינה בתוכם, "וירא אליכם כבוד ה'".

ומאחר ואותה השראת השכינה באה לגלות על הריצוי השלם שנתרצה הקב"ה לישראל - שנתכפר להם ממעשה העגל, לכן הוצרך אהרן לאותה בושח שנתבייש מתחילה לגשת אל העבודה, ולמה שהיה בוש במה שלא ירדה האש על הקרבנות, ועל ידי אותה בושח נתקן לו חלקו במעשה העגל, וירדה האש לעיני כל העם, "וירא העם וירונו ויפלו על פניהם".

בהמשך המאמר הנזכר הרחיב רבינו לבאר את ענין חטאם של נדב ואביהו לאור היסודות האמורים, תוך ישוב פשט הכתובים והסעמים הרבים שנאמרו בדברי רבותינו ז"ל במה חטאו נדב ואביהו, ולהורות ששורש אחד יש לכל אלו הסעמים, וכפי שיתבאר בה.

~*~

בטעם מיתת בני אהרן נאמרו בחז"ל טעמים רבים.

בגמ' בסנהדרין (נב). נתבאר טעם אחר למיתתם: "וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהו מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן, אמר לו נדב ואביהו, אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה נהיג את הדור. אמר להן הקדוש ברוך הוא הנראה מי קובר את מי", והדברים מפליאים שח"ו לומר על שני צדיקי הדור אשר "בקרובי אקדש" נאמר עליהם, ומתו באש קודש אשר יצאה "מלפני ה'" - כאותה האש אשר ירדה על המזבח לאכול את קרבנותיהם של ישראל - שהיה בהם חלילה שמץ התנשאות על מנהיגי הדור, וראוי להתבונן בזה.

אך הביאור בזה, כפי שכבר הזכרנו פעמים רבות, שחובה היא על כל אדם להכיר במעלותיו, ולהיות "נשוא לב". ענין נשיאות הלב מפורש הוא בעושי המלאכה שבמשכן, שהם המה אשר זכו להיות עושי מלאכת בית ה' ובוניו, באשר נשא לבם אותם לקרבה אל המלאכה, ואף שלא היו מורגלים במלאכות עדינות אלו, מכל מקום זכו למתנת חכמת הלב מאת ה' בזכות "נשיאות לבם" זה.

"נשיאות לב" זו שהיתה לנדב ואביהו, יסודה היה במעלתם היתירה, שאף שכל ישראל כולם נתבעו על מעשה העגל וירדו ממעלתם, ואף משה רבינו ירד ממעלתו מכח מעשה העגל שנא' "לך רד כי שחת עמך", מכל מקום הם לא נטלו חלק בה כלל ולא נתבעו עליה, שהרי לא היו במחנה באותה שעה, ולכן זכו ונשארו להם אותם הכתרים שזכו להם בקבלת התורה, ונשארו במעלתם היתירה שנתעלו בה במעמד הר סיני. ומאחר והכירו נדב ואביהו בעצמם שראויים הם להיות מנהיגים על העדה, לכן הכינו את עצמם לאותה מעלה ולאותה הנהגה, והיו מצפים אימתי יזכו ישראל להנהגתם, ובזכות נדב ואביהו יתעלו גם כל ישראל וזכו להכנס לארץ במעלה יתירה זו.

ואמנם, ענין נשיאות הלב - להכיר בערכו ובמעלותיו - חובה היא על כל אדם, ובפרט בעתים וזמנים שירפהו יצרו הרע מעבודתו ותורתו, שומה עליו להתבונן בהתבוננות יתירה ולהכיר במעלותיו וכוחותיו, ולא ראינו מעולם מי שזכה לקרבה אל המלאכה ולנשא את קדושתם של כלל ישראל, מלבד אלו אשם נשאם לבם להבחין במעלותיהם וכוחותיהם. מידה זו גילה יעקב אבינו בעת שבאה רחל אל הבאר, שגלל האבן בכוחות טמירים, להורות על גילוי הכוחות הפנימיים שיש בכל אחד מישראל, שבנשיאות לבו יתגלו בו כוחות נשגבים, להשפיע מבאר החיים לכלל ישראל כולו. וזו היתה מעלתם של נדב ואביהו

¹ ובאמת לבסוף זכו ישראל להנהגתו של יהושע בן נון, ואף הוא לא היה שותף כלל במעשה העגל, שהרי המתין חוץ למחנה עד לירידת משה רבינו מן ההר.

אליבא דהלכתא

לו נגילה ונשמחה בישועותי.

וכשנתבונן עוד נבין כי זה היה עיקר אזהרתו של משה רבינו שציוונו בלשון "זה הדבר" כאמור, להורות כי אין לה' חפץ ורצון בעבודתם ועמלם בבחינה החיצונית, אלא בעבודה פנימית הבאה מתוך בושח ויראה, ועל ידי עבודה שכזו יבואו למעלת "וירוננו", המבטאת את השמחה הפנימית שזכו לה ישראל בעת שראו את ישועת ה'. אך שתיית היין המעוררת את ההתלהבות החיצונית, אף אם נרצית היא בעיני בשר, מכל מקום אין זו העבודה הנרצית "אשר צוה ה'".

ולעולם לא תושג השמחה פנימית אצל העובד אלא בעשותו את רצון ה' כפי שנצטווה, בלא חסירות ויתירות כלל, והעושה כל דבר וענין "על פי ה'", הוא יזכה להשיג דביקות בה' וגילוי שכינה, ומתוך קיום "זה הדבר" יראה בישועת ה' - "זה ה' קוינו לו", ויתעלה למעלת ההתלהבות הרוחנית האמיתית עד למעלת "נגילה ונשמחה בישועותיו" כאשר תשרה השכינה במעשי ידיו ובסדר עבודתו, וכן היה בעת שירד ה' על המזבח, וראו כולם כי מרוצים הם לה', ומיד "וירא העם וירוננו" - בראותם כי רצה אלוקים את מעשיהם, והשרה את שכינתו במעשי ידיו להתפאר.

...

ועבודה רבה היא על האדם, להכיר את מעלותיו וכוחותיו, ולהכשיר את עצמו להיות כלי קודש לרומם את כלל ישראל בכוחות המיוחדים שניתנו בו. אך בהגיע העת שיבקשו ממנו לקרבה אל המלאכה, תכסה בושח את פניו ולאמר "מי אנכי", וכפי שהיה אהרן הכהן בוש באותה שעה, וישא תפילה מעומק הלב לפני ה', שיצליחהו במעשיו ושלא יאה בהם שום תקלה ומכשול, ויהיו כל מעשיו בטהרה ושלמות השמחה הפנימית, ובה יצליח.

(נפ"י רשימות הרב א.צ. שליט"א - מוצגות ב"פ שמיני, חש"ה)

האם אורח צריך לעשות קנין במצות שרוצה לצאת בהם יד"ח המצוה לבילל הסדר

בגמ' בסוכה (נה, א) מבואר "אמר רבה בר שמואל ואיתימא רב יימר בר שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא לחם עני וכתיב התם והיה באכלכם מלחם הארץ מה להלך משלכם ולא משל מעשר אף כאן משלכם ולא משל מעשר". וכתב הרא"ש (פ"ב ס"ו י"ח) דמשמע מהכא דאין יוצאין במצה גזולה משום שלא לכה היא ואין יוצאים בה יד"ח [אמנם עיי' ברמב"ם (ח"ו"מ ו, ז) שמשמע מדבריו דלא בעינן לכה במצוה].

א. ולפי"ז יש לדון האם המתארח אצל אדם אחר לבילל הסדר צריך לעשות קנין במצות כדי שיהיה שלו, או שסגי שבעה"ב נותן לו את המצות ע"ד שיצא בהם יד"ח ואין צורך לעשות קנין להדיא.

ולכאוי דין זה תלוי במחלוקת הפוסקים האם אורח אוכל משל עצמו או שאורח אוכל משל בעה"ב, דהנה דעת הר"ן (נדרים לד, ב ד"ה אמר ליה) שאורח אוכל משל בעה"ב ובעה"ב אינו מקנה לו את אכילתו. וכן מבואר ברש"י (פסחים כט, א ד"ה וליף) שכתב "ומותר חמצו של נכרי אף באכילה, ואפילו בפסח מן התורה". ולכאוי א"נ שאורח אוכל משל עצמו או קונה את האוכל בלעיסה א"כ אין זה נחשב לחמץ של הנכרי אלא לחמץ של עצמו ושוב אסור לאוכלו.

אמנם בתוס' (בי"ק ק"א, ב) מבואר שרק בני האוכלים על שולחן אביהם אין נקנה להם האוכל עד לאחר האכילה, אך בשאר כל אדם אורח משלו הוא אוכל ולא משל בעה"ב. וכן משמע מדברי התוס' (פסחים כט, א) שהקשו על דברי רש"י הנ"ל איך שייך שיאכל חמץ שאינו שלו, ולכאוי א"נ שכל אורח אינו אוכל משל עצמו אלא משל בעה"ב א"כ כל אורח אוכל חמץ שאינו שלו, אלא ודאי דס"ל לתוס' שאורח אוכל משל עצמו ולא משל בעה"ב וע"כ הקשו התוס' כיצד יתכן שאדם אוכל חמץ שאינו שלו.

וכעין זה כתב הריטב"א (סוכה לה, א ד"ה אלא מצוה) שיוצאים במצה גזולה דכיון דלעיסה קניה. ע"כ. ומבואר מדבריו שע"י הלעיסה קונים את המצה [וכעין זה מבואר בפ"י (פסחים כט, א) וכן הקשה רע"א (ארו"ח תנד על השו"ע סעי' ד) על דברי השו"ע מ"א אי אפשר לקנות מצוה בלעיסה ע"י ש"ד דו"ק].

והנה לפי"ד הר"ן ורש"י א"ה"נ בעינן שהאורח יקנה את המאכל, אך לפי"ד התוס' והריטב"א הלוא האורח קונה את המאכל ממילא אף בלא קנין ושוב אין צורך לקנות את המצות בכדי לקיים בהם את המצוה.

ובשו"ע (תנד, ד) פסק שאין אדם יוצא יד"ח במצה גזולה. ומשמע דס"ל דאין אדם קונה את המצה בלעיסה, ולפי"ז יש לדון שצריכים האורחים לקנות את המצות מבעה"ב.

אלא שיש לדון דאף לדעת הר"ן רש"י והשו"ע נידו"ד שאני ולכו"ע אין צורך לקנות את החמץ והמצוה שהרי מסתבר שכאשר בעה"ב נותן לאורח את המצות הוא נותן לו אותם ע"ד שיוכל לקיים בהם המצוה, ובהה"ל דלכו"ע יוצא בו יד"ח, וכעין זה מבואר בב"ב (קל"ג, א) דאף לשיתת רבי הסובר שהנותן לחבירו חפץ ואומר לו ואחר כך לפלוני אין לו בחפץ קנין הגוף אלא קנין פירות, מ"מ אם נותן לו אתרוג ואומר לו אחר כך לפלוני יצא בו, ובי הרא"ש (שם ס"ו מו) שכיון שנתנו לחבירו לצאת בו יד"ח ע"כ שהקנה לו את הגוף לשעה שנוטלו, דאם לא כן לא נתן לו כלום. וחז"ן שכאשר אדם נותן לחבירו חפץ הוא נותן לו בכדי שיוכל לצאת בו ואין צורך להדיא להקנות לו את גוף החפץ.

וכעין זה כתב החלקת מחוקק (אה"ע כח, ט) שהמשאל טבעת לחבירו לקדש בו, יש לומר דכיון שהשאל על דעת לקדש דעתו שנותנו לו באופן שמועיל לקדש, ואם לא מועיל שאילה הרי הוא שלו במתנה גמורה. וכ"כ להדיא האמרי בינה (פסח סוסי' כד) שע"כ נקנים המצות לאורח כיון שבעה"ב נותנו לו באופן שיוכל לצאת בו, ואין צורך לקנות בהדיא.

ועוד י"ל דמועיל ע"פ משי"כ המהרי"ט (ה"א ס"ג ק) שאורח שלקח תפוח מע"ג השולחן ונתן לאשה לשם קידושין, חלו הקידושין דמסתמא לקחו ע"מ לקנותו דהכל יודעים דהמקדש בשלו הוא מקדש, וכיון שכן קנאו בקנין יד וחלו הקידושין, וכן פסק השו"ע (אה"ע כח, יז) שאורח שנטל מאכל מעל השולחן וקידש בו מקודשת. ומוכח להדיא דבמקום שהאורח נטל את החפץ על דעת לזכות בו וזהו בו.

ולפי"ז אף בנידו"ד כיון שנטל האורח את המצה ע"ד לצאת בה יד"ח המצוה, מסתמא לקחו ע"ד לזכות בו, ואף שצריך שיכנס כולו לידו בכדי לזכות בו בקנין יד כמבואר בנתה"מ (ז, מ"מ י"ל שכיון שמכניס המצה לתוך פיו קונהו בקנין יד, ושור"י שכ"כ בחוט שני (פסח ע"מ) קסד ד"ה ויש להבין) שפיו הוא קנין דלא גרע מקנין יד, דיסוד קנין יד הוא שהחפץ נמצא ברשותו ובה הוא קונה, והכי נמי כשנותן לתוך פיו הוי ברשותו ובה הוא קונה. וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ה, קמ"ד) ששמע שמרן הגאון דבריסק זצ"ל לא ס"ל להחמיר להקנות המצות. וכן דעת החזו"א (ס"י קכ"ד לדף לח ד"ה ולהאמור) שאף האוכל מצוה משל בעה"ב יצא יד"ח. וכ"כ בפניני מרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל (ה"א ע"מ צט) שאין צורך לעשות קנין וכל המחלוקת של הראשונים האם אורח אוכל משל בעה"ב הוא דווקא קודם ליעיסה.

אמנם עיי' בשפ"א (סוכה לה, א ד"ה בגמ') שכתב שצריכים לזוהר במצה של מצוה שיהי המצה שלו דוקא ולאורח על שלחן הבעה"ב צריך ליתן לו הבעה"ב המצה במתנה ולא סגי מה שהרשהו לאכול דצריך להיות שלו ממש שיוכל למכרו ולהקדישו דמתנה שא"י להקדישה לא שמה מתנה כדאי' בנדרים (מ"ח) ע"ש, והעולם אין נוהרין בזה ואפשר שסומכין ע"ד הרא"ש שהתיר לקדש בטבעת שאולה דאדעתא דהכא יהיב לי שיוכל לצאת בו. עכ"ל. וכן הביא בירחון המאור (שם ס"א קנ"ט), אב אלול תשי"ח עמוד צ"ז שהגאון רבי אליעזר סילבר זצ"ל נהג להכריז בדרשת שבת הגדול שאותם הסומכים על שולחן אביהם או אורחים שאין להם מצות משלהם, יזהרו להגביה את המצות שרוצים לצאת יד"ח ג' טפחים, וסיפר שהוא בעצמו אכל בלילי הסדר אצל גאון דווינסק בעל האור שמח זצ"ל והרגוצ'בר זצ"ל והם בעצמם הורו לו לעשות כן

[ובטעמים ב"ש ב"ש תשובות והנהגות (שם) דכיון שבעה"ב נותן לאורח רק ע"ד שיוכל לאוכלו ולצאת בו יד"ח המצוה, אך אם האורח ירצה לקחתו למוכרו לאחר או לאבדו אין לו רשות לעשות כן, ע"כ לא חשיב כשלו ממש ולא חשיב "ילכס" וע"כ צריך לקנותו ממש ולעשות בו קנין וכעין זה כתב השפ"א (שם)].

וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות (שם) שכתב שלכתחילה צריך להקנות את המצות לאורח ובדיעבד אף שלא הקנה יצא האורח יד"ח, וכעין זה כתב בהליכות שלמה (פסח פ"ט סעי' ז) שראוי למדקדקים להדר בכך [ועיי'ש בהערה שכתבו שבח"י בכת"י כתב הגרשו"א "שצריכים לבקו"ן לקנות].

ב. ולדעת הפוסקים שצריך לעשות קנין במצות יש לדון ככה"ג שבעה"ב לא התכוין להקנות את המצות לאורח האם יכול האורח להתכוין לזכות במצות ולצאת בהם יד"ח אף בלא קנין מצד בעה"ב.

והנה איתא בתוס' (ב"מ כב, א ד"ה מר זוטרא) שאחר שקי"ל שיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ה"ה במי שרוצה לקחת חפץ מחבירו אע"פ שידוע בודאות שאלו היה שואלו היה חבירו מרשה לו לקחת, מ"מ אסור לקחת ללא רשות מחבירו. ע"כ. ולפי"ז יש לדון שכשם שיש איסור השתמשות בחפץ ללא רשות של בעה"ב כ"ש שיש איסור לעשות קנין ללא רשות חבירו.

אמנם הש"ך (ש"ח, א) כתב דאי ניחא ליה לבעה"ב מותר לחבירו לקחת מחפציו אף ללא רשותו. ולפי"ד יש לדון דמותר אף לעשות קנין בחפץ של חבירו כאשר יודע בודאות שחבירו מסכים לכך. ומצאנו בזה מחלוקת הפוסקים דהנה בשו"ת נוב"י (מתדו"ת אבה"ע ס"י ע"ג) כתב דאף לדעת הש"ך אין היתר לעשות קנין ללא רשות של בעה"ב ואף שידוע בודאות שבעה"ב ניחא לו בכך, אך בקצוה"ח (ה"ס, א) ובנתה"מ (א, קפ"ה) כתבו דלדעת הש"ך יכול אף לקנות בקנין גמור אם יודע שניחא ליה לחבירו בכך.

ואף שדעת התוס' שלא מהני לעשות קנין בלא הקנאה של בעה"ב, ואף לדעת קצוה"ח (ה"ס, א) שפסק כשיטתו, מ"מ בנידו"ד לכו"ע מהני וכמשי"כ הקצוה"ח (שם) שדבר מצוה שאני ולכו"ע מהני להשתמש בחפץ של חבירו אף בלי רשותו, וכמשי"כ הריטב"א (ב"ב פ"ח, א) והרמ"א (תרמ"ט, ה) ועוד. ולפי"ז י"ל דה"ה לענין קנין שדבר מצוה שאני ויכול לעשות קנין ולקנות את המצות ולקיים בהם המצוה אם יודע שניחא לחבירו בכך.

נכתב ע"י הרב מ. י. פ. שליט"א

מדור זה נכתב לעיון בלבד ואין לסמוך עליו הלכה למעשה

בכל עניני הגליון 0527121241
לקבלת העלון במייל -
NerYissachar@gmail.com